

היה יכול, מה כתוב? ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל, כמו שנתפאר, שהתקינה והלבישה בזרועי דין קשה ותקיף.

ויפתח ה' את פי האתון וגו'. זה אחד מאותם דברים שנבראו ערב שבת בין השמשות. אמר רבי יצחק, מה הגדלה היו לבלעם או לאתון או לישראל בדברים הללו? אמר רבי יוסי, שצחקו עליו אותם גדולים שהיו עמו, וכשהגיעו לבלק, אמרו לו: וכי לשוטה הזה שלחת לכבד? לא תמצא בו ממש ולא בדבריו. ובאותו דבור של האתון התבונה מפבורו. רבי חייא אמר, אלמלא לא אמרה האתון את זה, לא השאיר בלעם אותו שלו, ובדברי האתון ידע שנשכר פחו.

רבי אבא שאל, כתוב (במדבר טו) ותפתח הארץ וגו', וכתוב ויפתח ה' את פי וגו'. מה שונה ארץ מאתון שלא כתוב בה ויפתח ה' את פי הארץ? אלא שם משה גזר על הפה, ופתחה ועשתה הארץ את מצות משה, ולא נאה שהקדוש ברוך הוא יעבר מצותו, שהרי משה גזר וצוה, ופצתה האדמה את פיה. ולכן היא עשתה מצותו, שכתוב ותפתח הארץ את פיה. אבל כאן לא נמצא מי שגזר, אלא רצון הקדוש ברוך הוא היה, והואיל ורצונו היה בכך, פתוח ויפתח ה' את פי האתון. ממנו בא הדבר, וממנו נמצא.

רבי יהודה אמר, הסתפלתו בפרשה זו ובדברים הללו, ונראה שאלו דברים שלא צריכים. וכי מאחר שכתוב ויפתח ה' את פי האתון, צריך להיות דברים הללו דברים מעלים, דברי חכמה? ואם כמו שהתעוררו חברינו, שהוא משתבח שפוסתו רועה

אף בלעם ויך את האתון במקל, כמה דאתמר, דאטען לה, ואלבש לה, בזרועי דינא קשיא תקיפא.

ויפתח יי את פי האתון וגו'. (במדבר כב) היינו חד מאינון מלין, דאתבריאנו ערב שבת בין השמשות. אמר רבי יצחק, מאי סגי האי לבלעם, או לאתון, או לישראל. בהני מלין. אמר רבי יוסי, דחייכין ביה אינון רברבין דהוו עמיה, וכד מטו לבלק, אמרו ליה, וכי להאי שטיא שדרת ליקרא, לא תשפח ביה ממשות, ולא במלוי. ובאינון מלה דאתנא, אתפזא מן יקריה. רבי חייא אמר אלמלא לא אמרת אתנא האי, לא שביק בלעם ההוא דיליה, ובמלי דאתנא ידע דאתבר חיליה.

רבי אבא רמי, פתיב (במדבר טו) ותפתח הארץ וגו'. וכתוב ויפתח יי את פי וגו'. מאי שנא ארץ מאתון, דלא פתיב בה ויפתח יי את פי הארץ. אלא, התם משה גזר על פומא, ופתחת, ועבדת ארעא פקודא דמשה, ולא יאות דקודשא בריך הוא יעבר פקודיה, דהא משה גזר ופקיד, (במדבר טו) ופצתה האדמה את פיה. ועל דא היא עבדת פקודיו. דכתיב ותפתח הארץ את פיה. אבל הכא, לא אשתכח מאן דגזר, אלא רעותא דקודשא בריך הוא הוה, והואיל ורעותיה הוה בכך, פתיב ויפתח יי את פי האתון. מניה אתא מלה, ומניה אשתכח.

רבי יהודה אמר, אסתפלנא בפרשתא דא, ובאלין מלין, ואתחזיין דלאו מלין דצריכין אינון. וכי מאחר דכתיב ויפתח יי את פי האתון, בעיין למיהוי אינון מלין מלי מעלייתא, מלי דחכמתא, ואי כמה דאתערו חברנא, דאיהו משבח דסוסיא דיליה רעי

בְּאָחוּ, וְהִיא שָׁבָה וְאוֹמְרָת: הֲלוֹא אֲנֹכִי אֲתֹנָךְ - מִכָּאֵן הִיָּה לָּהּ לִפְתּוֹחַ! וְהִיא לֹא פִתְחָהּ, אֶלֶּא - מָה עֲשִׂיתִי לָךְ. וְאִם כֵּן, לְמָה טָרַח הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִפְתּוֹחַ אֶת פִּיהָ בְּדַבְרִים הַלְלוֹ?

אָמַר רַבִּי אַבָּא, וְדַאי בְּדַבְרִים הַלְלוּ לְמַדְנֵנוּ עַל דַּעַת בְּלָעַם שְׂאִינוּ כְדַאי לְשֵׁרוֹת עֲלֵינוּ רוּחַ הַקְדוּשׁ. וְלִמְדֵנוּ שְׁהָרִי אֵין בְּאַתּוֹנוּ יְכַלֵּת לְהִזְיֵק אוֹ לְהִיטִיב. וְלִמְדֵנוּ מֵאַתּוֹן זֶה שְׁהָרִי אֵין פִּתּוֹ בְּבִהְמוֹת לְהַשְׁרוֹת עֲלֵיהֶן דַּעַת שְׁלֵמָה. בֵּא תִרְאֶה, בְּלָעַם, בְּאוֹתוֹ דְּבוּר שֶׁל אֲתוֹנוּ וּבְאוֹתָהּ דַּעַת טַפְשָׁה לֹא יְכוּל לַעֲמֵד. בְּדַעַת עֲלִיוֹנָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

וְהֵאמַר לְבַלְעָם מָה עֲשִׂיתִי לָךְ. וְכִי בְרִשׁוֹתֵי הָיָה לַעֲשׂוֹת טוֹב וְרַע? לֹא. שְׁהָרִי בְּהִמּוֹת לֹא מִתְנַהֲגוֹת אֶלֶּא כַּמָּה שְׁמִנְהִיגִים אוֹתָן. וְאֵף עַל גַּב שְׂאוֹתָהּ אֲתוֹן בְּעַמְקָא (בְּמַצּוּקָה) יוֹתֵר, זֶה לֹא בְרִשׁוֹתָהּ, שְׁהָרִי הוּא הַטְעִינָה בְּכַשְׁפֵּיו, וְעוֹמְדַת בְּרִשׁוֹתָהּ.

וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְאַתּוֹן כִּי הִתְעַלְלַת בִּי הָיָה לּוֹ לְצַחֵק מִמֶּנָּה, וְהוּא הַשִּׁיב כְּטַפְשׁוֹת דְּבָרֶיהָ לַעֲמֵתָהּ. אִזְ צַחֵקוֹ מִמֶּנּוּ, וְנִהְיָה קָל בְּעִינֵיהֶם, וַיִּדְעוּ שֶׁהוּא שׁוֹטָה. וּמָה אָמַר? כִּי הִתְעַלְלַת בִּי לּוֹ יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי. אָמְרוּ: שׁוֹטָה זֶה יְכוּל לְהַשְׁמִיד עַמִּים בְּפִיו, אֵיךְ לֹא יְכוּל לְהַשְׁמִיד אֶת אֲתוֹנוּ וְהוּא צָרִיךְ חֶרֶב?! וְלִמְדֵנוּ שְׂאֵין פִּתּוֹ בְּבִהְמוֹת לְהַשְׁרוֹת עֲלֵיהֶן רוּחַ אַחֲרָת. שְׂאֵם יֵאמְרוּ בְּנֵי אָדָם, אִם יְדַבְּרוּ בְּבִהְמוֹת כַּמָּה דַּעַת שְׁלָם יוֹצִיאוּ לְעוֹלָם - צֵא וְלִמַּד מֵאַתּוֹן זֶה, שְׁהָרִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא פִּתּוֹחַ פִּיהָ, רֵאָה דְּבָרֶיהָ.

וַיְהִי בְּבִקְרָה וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בְּלָעַם וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בָּלָק הָיָה חָכֵם בְּכַשְׁפִּים יוֹתֵר מִבְּלָעַם, פָּרַט

בְּרִטְיָבָא, וְהִיא תְּבַת וְאַמְרַת, הֲלֹא אֲנֹכִי אֲתוֹנָךְ. מִהֲכָא הָיָה לָּהּ לְמַפְתַּח, וְהִיא לֹא פִתְחָהּ אֶלֶּא מָה עֲשִׂיתִי לָךְ. וְאִי הָכִי, אֲמַאי קָא טָרַח קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לְמַפְתַּח פּוּמָה לְהֵנִי מַלְיָן.

אָמַר רַבִּי אַבָּא, וְדַאי בְּאַלְיָן מַלְיָן אוֹלִיפְנָא דַּעְתָּא דְּבַלְעָם, דְּלֹאוּ כְדַאי הוּא לְמַשְׁרֵי עֲלִיהָ רוּחַ קְדָשָׁא, וְאוֹלִיפְנָא, דְּהָא לִית יְכִילוּ בְּאַתְנִיָּה, לְאַבְאָשָׁא אוֹ (דף ר"י ע"א) לְאוֹטְבָא. וְאוֹלִיפְנָא מֵהֵא אֲתוֹן, דְּהָא לִית חִילָא בְּבַעֲרֵי לְאַשְׁרָאָה עֲלֵיהֶו דַּעְתָּא שְׁלִים. תָּא חֲזִי, בְּלָעַם, בְּהֵיָה מְלָה דְאַתְנִיָּה, וּבְהֵהוּא דַּעְתָּא טַפְשָׁא לֹא יְכִיל לְמִיקָם. בְּדַעְתָּא עֲלָאָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

וְהֵאמַר לְבַלְעָם מָה עֲשִׂיתִי לָךְ. (במדבר כב) וְכִי בְרִשׁוֹתֵי הָיָה לְמַעַבְדַּד טַב וּבִישׁ. לֹאוּ. דְּהָא בַעֲרֵי לֹא מִתְנַהֲגֵן, אֶלֶּא כַּמָּה דְנִהְגוּ לוֹן. וְאֵף עַל גַּב דְּהֵיָה אֲתֵנָא בְּעַמְיִקְתָּא (ס"א בעקמא) יִתִּיר, לֹאוּ בְרִשׁוֹתָהּ הִיא, דְּהָא הוּא אֲטַעֲיֵן לָּהּ בְּחַרְשׁוֹי, וּבְרִשׁוֹתֶיהָ קִיָּמָא.

וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְאַתּוֹן כִּי הִתְעַלְלַת בִּי הָיָה לִיָּה לְחִיָּיבָא מְנָה, וְהוּא אֲתִיב לְקַבְּלָא טַפְשׁוֹתָא דְּמִלְּהָא, כְּדִין חִיָּיכוּ מְנָה, וְאַתְקַלִּיל בְּעִינֵיָּהוּ, וַיִּדְעוּ דְּאִיהוּ שְׁטִיָּא. וּמָה אָמַר. כִּי הִתְעַלְלַת בִּי לּוֹ יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי. אָמְרוּ, שְׁטִיָּא דָּא אִיהוּ יְכִיל לְשִׁיצָאָה עַמִּין בְּפּוּמִיָּה, הֵיךְ לֹא יְכִיל לְשִׁיצָאָה לְאַתְנִיָּה, וְהוּא בְּעֵי חַרְפָּא. וְאוֹלִיפְנָא, דְּלִית חִילָא בְּבַעֲרֵי לְאַשְׁרָאָה עֲלֵיהֶו רוּחָא אַחֲרָא, דְּאִי יֵימְרוּן בְּנֵי נֶשָׂא, אִי יְמַלְלוּן בְּעִירֵי, כַּמָּה דַּעְתָּא שְׁלִים יִפְקוּן לְעַלְמָא, פּוּק וְאוֹלִיף מֵהֵא אֲתֵנָא, דְּהָא קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲפִתּוֹחַ פּוּמָה, חֲמִי מַלְוִי.

וַיְהִי בְּבִקְרָה וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בְּלָעַם וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בָּלָק חָכֵם בְּכַשְׁפִּים יוֹתֵר מִבְּלָעַם, פָּרַט